

JUSSI YLIKOSKI
TURKU

Johtuneisiko vepsästä? Havaintoja suomen kielen eventiiivin alkuperästä ja nykytilasta

1. Aluksi

Tässä artikkelissa tarkastelen suomen verbitaivutukseen marginaalisesti kuuluvaa muotokategoriaa, niin sanottua *eventiiviä*, jossa ikään kuin yhdistyvät kaksi modusta, potentiaali (-*ne-*) ja konditionaali (-*isi-*). Eventiiivin alkuperästä ja ylipäänsä sen olemassaolosta on esitetty varsin vaihtelevia käsityksiä. Koska perusteellisimmat selvitykset aiheesta johtavat eventiiivin juuret vähintäänkin Elias Lönnrotiin ja hänen *Kalevalaansa* mutta usein Lönnrotin kautta aina vepsän kieleen ja sen tutkimuksen alkuvaiheisiin asti, on paikallaan palata eventiiivin jäljille juuri vepsään ja itämerensuomalaisten kielten historiaan erikoistuneen jubilaarimme juhla kirjassa. Samalla on syytä suunnata katse myös oman aikamme suomen kieleen, jossa – vastoin yleistä käsitystä – tätä muotokategoriaa käytettäneen enemmän kuin koskaan aiemmin. Tarkastelemastani ilmiöstä voi esittää mm. seuraavat esimerkit, jotka edustavat vain murto-osaa nyky-suomen olemusta varsin monipuolisesti heijastavan Suomi24-sivuston kenties sadoista kyseeseen tulevista lauseista:

- (1) *Pitäneisi* varmaankin kunnostautua tutustumalla paremmin.
- (2) Ne varmaankin *kannattaneisi* tarkistaa?
- (3) *Säästäneisit* aika pitkän pennosen.

Yllä nähtävien *neisi*-aineeksisten verbimuotojen esikuvana on siis pidetty vepsän kieltä ja maahantuojana Elias Lönnrotia (1802–1884); toisaalta niiden

keksijäksi on katsottu myös Volmari Kilpinen (1819–1893). On kuitenkin ollut yllättävän epäselvää, onko näitä muotoja edes olemassa, sillä Kotikielen Seurassa tällaiset muodot todettiin kelvottomiksi jo vuonna 1890, ja tämän jälkeen kirjakielemme historian kuvaajat ovatkin antaneet ymmärtää, että eventiivin tarina päättyi jo tuolloin.

Suomen kielen potentiaalia on tutkittu melko paljon (Forsberg 1998) ja myös tässä tarkasteltava eventiivi on saanut erityishuomiota (Nurmi 1997: 125–131; 1999). Eventiivin tutkimushistoria on kuitenkin aukkoisen ja ilmiötä koskeva nykykielen peruskuvauksen olematonta. Artikkelissani pyrin poistamaan näitä puutteita. Jäljempänä selitettävistä syistä tämä ei ole systemaattinen korpustutkimus, mutta monet havaintoni perustuvat erilaisiin korpushakuihin (etenkin Kielipankin Korp-käyttöliittymä sekä Sketch Engine -korpustyökalu) ja yleisiin hakukonehakuun. Jaksossa 2 kuvaan eventiivin historian ja tutkimushistorian päälinjat tiiviisti, mutta aiempaa tutkimusta kattavammin. Jaksossa 3 esitän lyhyen katsauksen eventiivin olemukseen ja elämään 1900-luvun alkupuolelta omaan aikaamme asti. Jaksossa 4 esitän yhteenvetona, että suomen eventiivi ei ole koskaan kadonnut kielestä eikä merkkejä sen tulevasta katoamisestakaan ole havaittavissa. Ainakin vepsän kielen tutkimuksen alkutaipaleille ulottuvasta syntyperästään huolimatta eventiiviä ei ole syytä ignoroida, sillä sen käyttöä näyttävät edistäneen Lönnrotin ja Kilpisen lisäksi myös sellaiset vähemmälle huomiolle jääneet vaikuttajat kuin D. E. D. Europaeus, Väinö Nuorteva ja Rauno Toivonen. Tässä eventiiviin keskittyvässä kirjoituksessani esittämiäni havaintoja suhteutan laajemmin muiden marginaalisten *ne*-elementin sisältävien muotojen käyttöön toisaalla ilmestyvässä artikkelissani (Ylikoski 2024).¹

2. Eventiivin historia ja tutkimushistoria

Tarkasteluni kohteena on siis *eventiiviksi* kutsuttu muotokategoria, joka on liki kahden vuosisadan ajan silloin tällöin mainittu erilaisissa fennistisissä yleisesityksissä ja yksittäistutkimuksissa, mutta melko harvoin ja satunnaisina huomautuksina. Kokonaisvaltaisimmat kuvaukset esittää Jarkko Nurmi pro gradu -tutkielmassaan *Konditionaalien erikoiskehittymät itämerensuomalaisissa kielissä* (Nurmi 1997) sekä siihen perustuvassa artikkelissa ”Modus eventivus’ – murteidemme rareiteetista kirjasuomen kuriositeetiksi” (Nurmi 1999). Artikkelinsa otsikon mukaisesti Nurmi keskittyy ”murteidemme rareiteettina” ja varhaisemman ”kirjasuomen kuriositeettina” pitämiinsä muotoihin, ei

1. Kiitän Kaisa Häkkistä ja toista, nimetöntä arvioijaani sekä Heidi Nivaa arvokkaita artikkelin lopulliseen muotoon johtaneista neuvoista ja kommentteista.

oman aikamme nykykieleen. Koko ilmiön alkuperä ja olemus on ollut hämärä jo 1800-luvun tutkijoille, ja niin Nurmen kuin itsenikin on ollut vaikea löytää kaikkia relevantteja lähteitä tämän huonosti tunnetun tutkimuskohteen ymmärtämiseksi. Pyrin kuitenkin mahdollisimman kattavaan esitykseen aiheen tutkimushistoriasta. Seuraava aikajana kuvaa joukon havaitsemiani merkkipaaluja eventiiivin tutkimushistoriassa.

- 1842 Elias Lönnrot (1842) kirjoittaa vepsäläiset ja vepsän kielen alun perin tieteelle löytäneelle A. J. Sjögrenille kuulleensa vepsässä suomelle vieraan muodon *maksneisit* ymmärtämättä, miten se eroaa potentiaali- ja konditionaalimuodoista *maksnet* ja *maksaisit*.
- 1843 Lönnrot (1843) kirjoittaa uudestaan Sjögrenille kertoen vepsän verbi- muodosta *maksneisin*, jonka hän katsoo pohjautuvan verbin potentiaalimuotoon *maksnen* ja tarkoittavan ’kanske jag skulle betala’².
- 1847 D. E. D. Europaeus (1847: 82) kirjoittaa Lönnrotille eksessiivisijasta kertoessaan, että ”Kuin vaan tulevat enemmän tutuiksi niin kyllä ruvetaan jo käyttämäänkin enemmän kuin ,ottaneisi, antaneisi j.n.e.”²²
- 1847 Häkkisen (1994: 268) mukaan Volmari Kilpinen käyttää *Suomettaresa* eventiivimuotoa *näyttäneisi*.
- 1847 Lönnrot (1847: IV) kirjoittaa suurelle yleisölle, että myös suomenkielisessä kirjallisuudessa on hiljattain tullut käyttöön vepsälle ominainen modus, jonka käytölle ei näy olevan mitään estettä (esim. *ottaneisin, lukeneisin, antaneisin*).
- 1849 Lönnrotin *Uudessa Kalevalassa* (23: 219–220) esiintyvät mm. eventiiivin paraatiesimerkeiksi vakiintuvat säkeet *Tuosta sulho suuttuneisi / Mies nuori nuristuneisi*, joissa eventiiivit korvaavat alkuperäisten kansanrunojen potentiaalit *suuttunevi* ja *vihastunevi* (Nurmi 1997: 130–131).
- 1853 Lönnrot (1853) esittää vepsän taivutusparadigmojen joukossa täydellisen *eventiiviksi* (*modus eventivus*) kutsumansa moduksen taivutussarjan, jonka hän toteaa puuttuvan³ suomesta ja syntyneen potentiaalın ja konditionaalın yhdistymisestä (esim. *sada rublat minä n’etsiit hebos maksneisin* ’Jag kunde möjligtvis betala 100 rubel för den hästen’, s. 37).

2. 1800-luvulla kirjasuomen kielioppia kehittäessään Europaeus, Lönnrot ja heidän seuraajansa markkinoivat kaakkoisen Suomen kansanmurteisiin kuulunutta eksessiiviä melko samaan tapaan kuin eventiiviä. Myös eksessiivillä on yhä jonkin verran yleiskielisen näköistä käyttöä, mutta lauseet kuten *Edellisen kerran Viinanen jäi eläkkeelle Neste-konsernin toimitusjohtajanta, kun energiayhtiö Fortum syntyi yhdeksän vuotta sitten* (Länsi-Savo 13.4.2008) ovat silti lähinnä vain eteläsavolaisen lehdistön kuriositeetti (Ylikoski 2022b: 356–358). Tässä artikkelissa tarkasteltava eventiivi on kuitenkin Europaeuksen arveluista poiketen osoittautunut selvästi elinvoimaisemmaksi muotokategoriaksi.

3. Toisin Lönnrot (1847: IV; 1854: 267).

- 1854 Lönnrot (1854) esittää inarinsaamen kuvauksessaan suomen verbien taivutuskategorioiden joukossa eventiivin (*antaneisi* 'er mag etwa geben'; s. 267).
- 1883 Setälä (1883: 3, 116) mainitsee *Kalevalan* esimerkkeihin viitaten Keuruulla kuulemansa lauseen *Mitäpäs sillä lieneis semmosta puhumista*.
- 1883 Hämäläinen (1883: 135) mainitsee August Ahlqvistin luentoihin perustuvassa suomen muoto-opin esityksessään, että "[k]oncessiivin ja konditionaalien yhdistyneistä modinmerkeistä on muodostunut n. k. modus eventivus, joka osoittaa mahdollisuutta", ja mainitsee em. *Kalevalan* ja Keuruun esimerkkien olevan "ainoat tiedossa olevat muodot tätä modia".
- 1886 Setälä (1886: 160) mainitsee uralilaisten kielten moduksia ja tempuk- sia käsittelevässä väitöskirjassaan Lönnrotin vepsästä esittämän ja myös *Kalevalan* edustamassa suomessa esiintyvän suffiksikombinaa- tion *-ne-* + *-isi-*.
- 1890 Kotikielen Seurassa käydään Senaatin kielenkääntäjänä toimineen Frans Ferdinand Ahlmanin (1836–1895) aloitteesta keskusteluja uuden eventiivin omaksumisesta suomen kirjakieleen. Ahlmanin toive kui- tenkin haudataan, kun Volmari Kilpinen ilmoittaa itse keksineen- sä *ottaneisin*-tyyppisen muodon vuosikymmeniä aiemmin, sillä se "soveltui yhdistämään muodot *ottanen* ja *ottaisin*" (Paunonen 1976: 348–349).
- 1896 *Kalevalan* syntyä tarkasteleva Kaarle Krohn (1896: 162) arvioi, että Lönnrotin käsitys eventivistä perustuu väärinkäsitykseen, jonka taustalla on vepsän synteettinen konditionaalien perfekti: "Huvit- tavin kaikista Lönnrotin muodostuksista on n. k. *modus eventivus*, päätteellä *ne + isi*, jonka hän luuli keksineensä Vepsän kielessä, esim. *maksneisin*, mikä kuitenkin on oikeammin luettava *maksnuisin* s. o. maksanut olisin."
- 1911 Setälä (1911: 7) muistelee lakonisesti, kuinka Kilpinen "ilmoitti it- sensä tuon lyhytikäisen ja vähän käytetyn n. s. 'eventivus' moodin keksijäksi".
- 1919 Krohn (1919: 101) tarkentaa eventiivin historiaa näin: "Uutta Kale- valaa kokoonpannessaan Lönnrot tahtoi istuttaa kirjakielemme muodon, jonka hän oli kirjaanpannut vepsäläisten luona käydessään esim. *maksneisin*. Vepsäläinen muoto lienee kuitenkin oikaistava *maksnuisin*, s. o. maksanut olisin, jonka tapainen tavataan paitsi vep- sässä myös aunuksen murteessa sekä Askolassa Uudellamaalla (esim. *tarvinnois* = tarvinnut olisi. Vir. 1909 s. 95)."
- 1963 Eventiivin kadottua fennistiikan näyttämöltä Penttilä (1963: 234, 476) mainitsee tällaisen moduksen esiintyvän *Kalevalassa* ja sen vaikutta- massa runokielessä sekä esittää sananparren *Joka ruoatta eläisi, taren- neisi vaattehitta*.

- 1976 Paunonen (1976: 348–349) esittää kuvauksen Kotikielen Seuran eventtiivikeskustelusta vuonna 1890.
- 1994 Häkkinen (1994: 268–269) mainitsee eventtiivin lyhyesti osana 1800-luvun historiaa lisäten, että tällaisia muotoja ”spontaanissa puheessa nykyäänkin saattaa joskus kuulla”.
- 1997 Nurmi (1997) käsittelee eventtiiviä lyhyesti pro gradussaan ja laajemmin siihen pohjautuvassa artikkelissaan (1999).
- 1998 Suomen murteiden potentiaalista väitöskirjan laatinut Forsberg (1998: 203–204) mainitsee eventtiivin lyhyesti todeten, että ”murreaineistossa potentiaali-konditionaalista ei ole luotettavia tietoja”; Muoto-opin arkistoon talletettujen lauseiden *em mie tiijje vaik lienes* – – (Lappee) ja *et olleisik se ku verejuaksu o et tämä o ylemppä* (Nousiainen) sekä Suomen murteiden sana-arkiston lauseen *lieskö se houkkapäinen* (Kittilä) verbimuotojen olemassaolossa ”kyse lienee tilapäisistä kontaminaatioista kuten Setälän esimerkeissäkin”.
- 1999 Nurmi (1999) päättelee, että Lönnrot ei ”voinut vastustaa houkutusta konstruoida uutta modusta, jollaisen hän katsoi tarpeelliseksi suomen kieleen”. Nurmen mukaan tämä uusi modus ”ei saanut vastakaikua muilta kuin Volmari Kilpiseltä”, jota hän ei kuitenkaan saata pitää eventtiivin keksijänä vaan pikemminkin tämän käyttöä pyynnöstä suosineena Lönnrotin ystävänä.
- 2002 Eräitä muita potentiaalivartaloisia verbimuotoja arvioidessaan Heinonen (2002) toteaa internetistä tapaamisissa verbintaivutustaulukoissa esitetyistä eventtiivimuodoista, että ”vain *olla*-verbin muodot (*lienisin, lienisit, lienisi*, jne.) ovat todellisia, oikeasti esiintyviä muotoja, loput vilkkaan mielikuvituksen tuotoksia”.
- 2003 Anhavan (2003) muistuttaessa *Kalevalan* ja Penttilän eventtiiveistä Heinonen (2003) myöntää, että kyseessä ”ei ole niin paperisen teoroi-tu muoto, etteikö sitä joku nykypuhujakin voisi houkuttautua käyttämään”, ja toteaa itsekin vastikään törmänneensä sähköpostiviestissä verbimuotoon *poistuneisi*.
- 2004 ISK:n (§ 115) mukaan ”[m]uotoa *lienisi* esiintyy satunnaisesti”.

Monet aikajanelle kokoamani eventtiivin tutkimuksen merkkipaalut ovat risti-riitaisia sekä keskenään että suhteessa siihen todellisuuteen, millaiseksi eventtiivin historia kirjoitettua suomea tarkemmin tarkastellessa näyttäytyy. Mainituista tutkijoista ja tutkimuksista valtaosa kuuluu myös Nurmen (1997; 1999) havaintopiiriin, mutta huomiota herättää etenkin D. E. D. Europaeus (1847), jota ei ole aiemmin eventtiiviin yhdistetty.

Häkkinen (1994: 268–269) toteaa Kilpisen käyttäneen eventtiiviä kirjoituksissaan vuonna 1847 eli samoihin aikoihin kun Lönnrot (1847: IV) ensi kerran totesi vepsäläisen moduksen sopivan myös suomeen. Todellisuudessa Kilpinen näyttää käyttäneen eventtiiviä ainakin jo vuonna 1846:

- (4) Wieläpä myös moni umpi-Suomalainen *ostaneisi* tätä kuvaus-kirjaa, kun saisi kuwaukset selitetyinä Suomeksi. (*Kanawa* 24/1846: 1)

Kiinnostavampaa on panna merkille, että Europaeus (1847), joka kirjeessään Lönnrotille arvioi eventiivin elinvoimaisuutta, oli käyttänyt itse tätä modusta varsin pian Lönnrotin vepsästä tekemien havaintojen (1842; 1843) jälkeen ja mahdollisesti jo ennen muodon keksijäksi vanhoilla päivillään ilmoittautunutta Kilpistä. Seuraavat lauseet ovat Europaeuksen kirjoituksesta ”Lisää mittaustieteen nimityssanoille” sanomalehti *Saimassa* joulukuussa 1845:

- (5) *Kaira sopineisi* tässäkin, koska muka on vähän sectorin mukainen. – – Piiriksi on jo vähintään kirjoissa suomennettu cirkel sekä periferi, ja tämä viiminen *voineisi* sen nytkin pitää, ja perimeter siis olla ympäryys, jota ei missään pyörön laisena pidetä. (*Saima* 18.12.1845)

Huomion ansaitsevat vielä vuoden 1890 tapahtumat. Kotikielen Seuran historiaa kuvaava Paunonen (1976) toteaa, että Frans Ferdinand Ahlmanin eventiivin standardisoimista ehdottanut ”kirje, joka valitettavasti on seuran arkistosta kadonnut, herätti pöytäkirjan mukaan vilkkaan keskustelun”. Keväällä 1890 alkaneen keskustelun tosin todetaan päättyneen syksyllä Kilpisen ilmoituttua eventiivin keksijäksi, mutta vaikka puheena oleva kirje onkin kadonnut, sen sisällöstä kertoo yksityiskohtaisesti *Aamulehden* (22.4.1890) uutinen seuran kokouksesta 18.4.1890:

Luettiin senatin kielenkääntäjältä, maisteri F. Ahlmanilta tullut kirjoitus „Konsessiivis-konditsjonalisesta eli potentialismuodosta suomenkielen teonsanoilla“. Kirjoittaja huomautti siinä sitä „omituisia yhdistettyä werbin eli teonsanan moodus- eli tekotapamuotoa, jossa suomenkielen konsessiivimooduksen eli myönnyttäväisen tekotawan tunnustawu (syllaba caractéristica) —ne— ja konditsionali-mooduksen eli ehdottawaisen tekotawan tawantunnustin —isi— esiintyvät yhteen sulaneina moodusmerkiksi —neisi.“ Sellaisia muotoja on Kalewalan 23 runon 427 ja 8 wärssyissä: „Tuosta sulho s u u t t u n e i s i, Kaunosi k a m a l t u n e i s i“. Hra A. sanoi tietävänsä „myös Ahlqwist wainajan myöntäneen semmoisen muodon kielėsämme olewan ja hänen melkein olleen suostuwaisenkin sitä käyttämään eli oikeammin unohduksista pelastamaan.“ Paitisi kielellistä wiehätystä, huomautti hra A. mainitun muodon puollussyiden joukossa olewan myöskin käytännöllisyyden, se kun lyhyesti ja selwästi sanoo ajatuksen, mikä muuten on useilla sanoilla selitettävä. Itse oli hän sitä, „jokopa tietystikin hywin

epäillen,“ käyttänyt muutamia kertoja käännöstöissensä. Kirjoituksessa mainittiin tästä käytännöstä esimerkkeinä m. m. Päättiwät wiitata niihin määräyksiin, joita siinä tarkoituksessa wasedes a n n e t t a n e i s i i n (=ehkä woitaisiin antaa, ruots. torde kunna warda meddelade). Jos uusi järjestely jo kuoletusaikana laillisessa järjestyksessä m ä r ä t t ä n e i s i i n (ruots. kan warda förordnad). Kunnes kiintonainen silta salmen poikki a i k a a n s a a t a n e i s i i n (ruots. möjligen kunde komma till stånd). Eikä hra A. sanonut warsin epäilewänsä sitä tarpeen ollen useamminkin käyttää, „sillä kieltämättä on siinä se etu, että sen suomalainen korwa heti ymmärtää“. Omasta puolestansa mainitsi hän epäröiwänsä käyttää aktiwista potentialitapaa, esim. a n t a n e i s i , m ä ä r ä n n e i s i t t e , waan mainitut Kalewalan säikeethän juuri osottawat sen olewan olemassa aktiwissakin. Esittäjä kehotti lopuksi Seuralaisia käyttämään puheena olewia moodusmuotoja „täysikelpoisina kielimuotoina“.

Asia lykättiin tulewassa kokouksessa warsinaisesti keskusteltawaksi. Huomautettiin kuitenkin puheenaolewan muodon olewan hywin epäwarmalla pohjalla, sillä eiwät muut tutkijat kuin Lönnrot ole wepsänkielessä kuulleet sitä n. s. ewentiwi muotoa, joka olisi werrattawa mainittuihin Kalewalasta otettuihin esimerkkeihin, joista taas epäiltiin, onko niitä missään käsikirjoituksessa.

Kuten uutisessa luvataan ja Paunonenkin (1976: 349) kertoo, asiaan palattiin myöhemmin, tarkemmin sanoen 4.10.1890, jolloin pidetystä kokouksesta seuran arkistot ja sanomalehdet toteawat lähinnä sen, minkä myös Setälä (1911: 7), Häkkinen (1994: 268–269) ja Nurmi (1999: 201–202) toistawat: Eventiiwin keksijäksi ilmoittautui Volmari Kilpinen, joka kertomansa mukaan oli siitä Lönnrotinkin kanssa keskustellut; Kaarle Krohn puolestaan osoitti, että *Uuden Kalevalan* neljä eventiiviä olivat Lönnrotin itse tekemiä. *Aamulehti* (8.10.1890) jatkaa (ks. myös Paunonen 1976: 349): ”Hra F. Ahlmanin wiime kewännä tekemän ehdotuksen, että tämä kansankielessä olematon muoto otettaisiin kirjakielessä käytäntöön, Seura waitiololla tappoi.”

Useimmat alkuaan eventiiivistä kiinnostuneet olivat wepsän tutkijoita, jotka tavalla tai toisella johtivat suomenkin eventiiwin wepsästä. Perinteen aloitti Lönnrot (1842; 1843), joka kirjoitti wepsän eventiiivistä kielen alkuaan tieteelle löytäneelle Sjögrenille jo ennen kuin katsoi kunnolla ymmärtävänsä, millaisen muodon oli kohdannut. Suomenkielisessä tekstissä eventiiviä näyttää ensimmäisenä käyttäneen Europaeus (5), ja tämä tapahtui joulukuussa

1845 eli sattumoisin pian sen jälkeen, kun kirjoittaja oli edeltävänä kesänä omakohtaisesti tutustunut vepsään. Nuori Setälä (1886) puolestaan kuvasi vepsän ja suomen eventtiivit Lönnrotiin tukeutuen, mutta myöhemmällä iällä vaikuttaa uskoneen suomen eventtiivin Kilpisen luomukseksi (Setälä 1911).

Palaan vielä yhteen edellä ohimennen mainittuun vepsän tutkijaan, nimittäin Kilpistä ja Europaeusta hieman nuorempaan mutta paljon vaikutusvaltaisempaan August Ahlqvistiin (1826–1889). Yllä nähtiin Ahlmanin vedonneen ”myös Ahlqwist wainajan myöntäneen semmoisen muodon kielesämme olewan ja hänen melkein olleen suostuwaisenkin sitä käyttämään eli oikeammin unohduksista pelastamaan”. Ahlqvistiin viittaa epäsuorasti myös yllä nähdyllä aikajanalla mainittu Konrad Hämäläinen, jonka *Suomenkielen muoto-oppi* (1883) pohjautuu pitkälti Ahlqvistin julkaistaviksi sallimiin luen-toihin (Liakka 1940: 366–367). Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa säilytetävistä August Ahlqvistin arkistosta löytyvät kuitenkin myös päiväämättömät ”kandidaatti Almbergin” eli luultavimmin Anton Almbergin eli Antti Jalavan (1846–1909) vuonna 1868 tai 1869 kirjaamat luennot suomen kieliopista. Siellä Ahlqvist – itsekin vepsää kansan parissa vuonna 1855 tutkinut – kuvaa Lönnrotin tapaan myös vepsän eventtiivin sekä Hämäläisen tapaan mainitsee Kalevalan vastaavat muodot, mutta päättää aiheen käsittelyn pahoitellen, että ei auta toivoa, että tämä kieltämättä kätevä modus saataisiin käyttöön suomesa: ”Så behändig att använda denna modus äfven ofta vore, kommer dock ej hoppas, att få den i bruk.” (SKS KIA.)⁴

Edellä kuvatun tutkimushistorian valossa eventtiivi oli siis ”lyhytikäinen ja vähän käytetty” modus (Setälä 1911: 7), joka syntyi väärinymmärryksen tuloksena 1840-luvulla, mutta kuoli ja haudattiin alle puoli vuosisataa myöhemmin. Tämän jälkeen suomen murteiden aineskokoelmiin kertyneet harvat esimerkit *lienes-* ja *lies-*muodoista on haluttu tulkita ”tilapäisiksi kontaminaatioiksi”, jotka eivät ansaitse suurempaa huomiota edes murteiden potentiaalia käsittelevässä monografiassa (Forsberg 1998: 204). Huomiota ei ole saanut myöskään kirjoitetun kielen eventtiivi; käytännössä ainoa tutkimuskirjallisuudessa esiintyvä esimerkki ”normaalista”, ei-kalevalaisesta eventtiivin käytöstä on Häkkisen (1994: 268) mainitsema Kilpisen (1847) lause *sekin kirjoitus-tapa tutustuisi ja näyttäneisi soreammalta*. Kilpisen ja Europaeuksen varhaisimpien eventtiivien (4–5) lisäksi Lönnrot itse käytti eventtiiviä ainakin jo vuonna 1850:

- (6) Mitä siwuilla 204 ja 207 salanaineista [\approx itiökasveista] lausutaan, että „koirakset ja naarakset“ niissä „owat peitteessä“, paremmin *sanottaneisi*, owat kaswuja ilman siittimittä ja kukitta. (*Suometar* 5.4.1850)

4. Kiitän Kaisa Häkkistä tämän lähteen jäljille neuvomisesta.

Täydellisyyden vuoksi on lisättävä, että ainakin *liene*-vartalosta on luotu *lieneis*- ja *lienisi*-muotoja jo kauan ennen yllä kuvattua 1840-lukua, jolloin eventiivi on katsottu keksityn. Varhaisin, mutta tähän asti huomiotta jäänyt esiintymä löytyy jo Hemminki Maskulaiselta (1616; ks. VKS s.v. *lienee*), joka tosin näyttää käyttävän kotimurteelleen ilmeisen vierasta potentiaalia indikatiivin tapaan vain runomittaa tavoitellakseen, ja esiintyy potentiaalivartalo imperatiivimuodoissakin (Forsman Svensson 1996: 210–211). Varhaisnykysuomen varhaisimman *lienisi*-muodon olen havainnut vuodelta 1831: – – *ei tiennyt kuka se lienis palkollisista* (*Turun Wiikko-Sanomat* 22/1831).

Jos huomio kiinnitetään myös *lieneis*- ja *lienisi*-muotoihin, eventiivin alkuperää voidaan siis periaatteessa jäljittää jopa yli kaksi kertaa kaukaisempaan menneisyyteen kuin 1800-luvun alkupuolen ensimmäisiin lähisuku-kielten tutkijoihin ja suomen kirjakielen kehittäjiin. Seuraavassa jaksossa käännyksen kuitenkin tarkastelemaan sitä, mitä eventiiville tapahtui sen jälkeen, kun sen käyttö päätettiin hylätä. Koska *liene*-vartalosta muodostetut *lieneisi*- ja *lienisi*-muodot ovat erikoistapaus, jonka tulkitsemisen kuuluvan pikemminkin leksikon kuin produktiivisen eventiivinmuodostuksen alaan (vrt. Maamies 2016), keskityn tässä artikkelissa muista verbeistä muodostettuihin varsinaisiin eventiivimuotoihin.

3. Kuoliaaksi vaiettu modus vai hiljakseen elävä osa kielioppia?

Eventiivi ei aivan täysin unohtunut 1900-luvulle tultaessa, mutta toisaalta lähes kaikki aiheesta esitetyt tiedot ovat retrospektiivisiä ja vain aivan harvakseltaan näkyy merkkejä siitä, että eventiivi voisi jollakin tavalla kuulua myös nykykieleen. Kotikielen Seuran tapahtumia kuvatessaan Häkkinen (1994: 268–269) toteaa, että vuonna 1890 ”eventiivi vaiettiin kuoliaaksi”, mutta toisaalta lisää, että sellaisia voi yhä joskus havaita. Anhava (2003) puolestaan valittelee *Kielikellossa* seuraavaa:

Vuosia sitten omia sormiani aivan syyhytti käyttää *neisi*-muotoa, niin hyvin se olisi yhteyteen sopinut. Kuvaavaa kyllä olen jo unohtanut, mistä aiheesta kirjoitin; mutta aikomani lause oli tyyppiä ”Puolue X voittaneisi vaalit, jos ne nyt pidettäisiin” – siis ’luultavasti voittaisi’. Raskain mielin muotoilin lauseen toisella tavoin, koska eventiivimuotoja ei kielioppi hyväksy.

Vastauksessaan Anhavalle Heinonen (2003) myöntää lyhyesti, että kyseessä ei ole aivan teorioitu muoto, mutta tähän keskustelu näyttää jääneen. Myös eventiiviä laajimmin käsitellyt Nurmi (1997; 1999) rajaa aiheen käsittelyn vain varhaiseen kirjasuomeen ja murrearkistojen pariin esimerkkiin.

Eventiivi ei suinkaan kadonnut suomesta 1800-luvulla. Eventiiவில் on kautta aikojen ollut ja on yhä niin paljon käyttäjiä, että aiheen tarkempi kuvaus vaatisi oikeastaan paljon laajemman tutkimuksen kuin mikä tässä on mahdollista. Ilmiö on toki frekvenssiltään varsin marginaalinen osa suomen kielen käyttöä, mutta kun nykyään käytettävissä olevat tekstikorpukset sisältävät miljardeja suomen kielen saneita ja internetin hakukoneet niitä monin verroin suurempia tekstimassoja, eventiivimuotojen käytöstä on löydettävissä satoja esimerkkejä. Korpuksia tarkastelemalla selviää välittömästi myös se, että tällaisten muotojen elämä ei ole koskaan katkennut. Seuraavat lauseet havainnollistavat eventiivin ilmeisen neutraalia, yleiskieliseksi tarkoitettua käyttöä 1900-, 1920-, 1940-, 1960- ja 1980-luvun lehtikielessä:

- (7) Minkähän vastauksen elämän hyörinä tuohon kysymykseen *antaneisi?* (*Kaikuja Kajaanista* 5.4.1906)
- (8) Ainakaan viime mainittua eivät ranskalaiset hevin *tunnustaneisi* omaksi Jeanne d’Arcikseen. (*Aamulehti* 12.5.1929)
- (9) Niistä *selwinneisi* samalla miten sota on tällä kertaa rivejämme harventanut. (*Metsämies* 10/1941)
- (10) Espanjassa puolestaan on tehty äskettäin 16 puolen tunnin ohjelmaa käsittävä kitaransoiton opetusfilmi, joka on saavuttanut Amerikassa suuren suosion ja *saavuttaneisi* meilläkin. (*Uusi Suomi* 12.4.1967)
- (11) Jos alueen ympärille rakennettaisiin aita ja maakunnan olisi tultava omavaraisesti toimeen, Kymenlaakson 200 000 asukasta *selwinneisivät* varsin hyvin. (*Maaseudun Tulevaisuus* 24.3.1981)

Rajaan tarkasteluni vain muutamiin tulevalle tutkimukselle suuntaa antaviin yksityiskohtiin. Tämän artikkelin aloittivat esimerkit (1–3) kaikille avoimelta Suomi24-keskustelufoorumilta, mutta esimerkit (12–15) osoittavat vastaavia muotoja esiintyvän nykyäänkin myös huolitelluksi yleiskieleksi tarkoitetuissa lehtiteksteissä:

- (12) Pitkällä aikavälillä uudet osallistumismahdollisuudet saattaisivat vahvistaa kuntademokratian pohjaa ja *lisänneisivät* myös osallistumisaktiivisuutta erilaisissa valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa – – (*Kemiläinen* 1/2013)
- (13) Sijoitusmarkkinoille maltillisesti eteneviä koronnostoja suuremman krapulan *aiheuttaneisi* määrällisen elvytyksen paisuttaman keskuspankkitaseen nopeatahtinen purkaminen. (*Taloustaito* 15.10.2015)

- (14) Lisätoimenpiteet *kohdistuneisivat* tällöin myös Suomeen. (*Savon Sanomat* 27.4.2017)
- (15) Kyse on siis enimmäismääristä ja mahdollisessa valintapäätöksessä määristä *jouduttaneisiin* jonkin verran tinkimään. (*Iltalehti* 11.10.2020)

Vaikka varsinaiset tekstikorpukset ovat rajallisia, mielikuvitusta ja omaa intuitiota käyttämällä sekä yleiskielen morfologian normeja löysäämällä tällaisia esimerkkejä löytyy internetistä melko runsaasti. Nykykielen näkökulmasta opaa-kista *liene*-vartalosta muodostetut *lienis-* ja *lieneisi-*muodot sikseen – esiintymää on kenties tuhansia (ks. myös ISK § 115; Maamies 2016) – yksin *johtua*-verbistä muodostettuja eventiivimuotoja (*johtuneisi*, *johtunisi*, *johtuneis*, *johtun(e)is(i)ko(han)* jne.) löytyy muutamalla internethaulla kymmenittäin. Kiinnostavampaa on kuitenkin se, että eventiivin käytöstä on vaivatta löydetävissä runsaasti esimerkkejä kaikilta vuosikymmeniltä ainakin vuodesta 1831 alkaen. Vaikka etenkin 1840–1870-luvuilta tavattavista ja suhteellisen harvalukuisista muodoista monet ovatkin tunnistettavissa Europaeuksen, Lönnrotin ja Kilpisen tuottamiksi, heidän jälkeensä käyttäjäkunta ei enää ole koostunut kieltä määrätietoisesti kehittäneistä asiantuntijoista, vaan eventiiviä on jo pitkään esiintynyt monenlaisissa tekstilajeissa hyvin monenlaisilla kirjoittajilla. Eventiivit ovat toki sangen harvinaisia verbimuotoja – ja oikolukuohjelmien ajan lehtikielessä kenties aiempaakin harvinaisempia – jollaisia tavataksaan niitä on usein haettava miljoonien tai miljardien saneiden joukosta. Näin niitä on silti suhteellisen helppo löytää eli kyse ei ole kuolleesta vaan kielen ja kieliopin marginaalissa melko huomaamattomasti elävästä ilmiöstä.

Vaikka erityisten, nimeltä tunnettujen eventiivien propagoijien aika näyttäisikin olevan ohi, on silti mahdollista tunnistaa kirjoittajia, joiden vaikutus eventiivin käyttöön voi olla suurempi kuin aiemmin on pantu merkille. Erityisen huomion ansaitsee Väinö Nuorteva eli pakinoitsija Olli (1889–1967), joka vuosikymmeniä kestäneellä urallaan julkaisi tuhansia kielellä iloittelevia kirjoituksia, joissa hän arvattavasti hyvin tietoisesti käytteli myös eventiiviä:

- (16) Vauhtia tuskin *puuttuneisi* esim. edustajain Huhtalan ja Hakkilan otelusta – mutta puoluesyistä ed. Hakkilalla ei liene mahdollisuuksia päästä mukaan. (*Uusi Suomi* 17.9.1931)
- (17) Myymällä halullisille karhuriistan ampujaseurueille kunnallisia karhunkierroksia, kuntamme *ansainneisi* sievokkeet summakkeet rahoitoviraston laihoihin kassalipastoihin. (*Uusi Suomi* 20.3.1958)
- (18) Pitää yllämainostettu Kotiapulaisyhdistys niin tiukasti kokouksia täkäl. Seurahuoneessa, että vaimonpuolisensa arvioi josko yhdistyksen nimi *pitäneisi* olla Kotipakolaisyhdistys r.y. (*Uusi Suomi* 25.10.1963)

Ollin kielessä eventiivitkin ovat usein humoristisia ja ilmeisen keinotekoisia, mutta hänen kielenkäyttönsä laajat vaikutukset huomioiden (ks. Kolehmainen 2004) ei liene liioiteltua olettaa, että monet eventiivin tuntemattomammista käyttäjistä ovat voineet joko tietoisesti tai tiedostamattaan saada vaikutteita juuri esimerkkien (16–18) kaltaisista lauseista. Vastaavia virikkeitä ovat voineet levittää myös tyyliltään ja julkisuuskuvaltaan huomaamattomammat mutta silti vaikutusvaltaiset kirjoittajat. Erityisen huomion ansaitsee *Tekniikan Maailma* -lehden perustanut ja vuosikymmeniä sen päätoimittajana toiminut Rauno Toivonen (1924–1999), jonka kirjoituksissa eventiiveja esiintyy selvästi useammin kuin muilla vastaavissa asemissa toimineilla kirjoittajilla:

- (19) Yhden tiedotuspäällikön sijasta *pitäneisi* olla useampia. (*Tekniikan Maailma* 3/1972)
- (20) Taksiliitto *ottaneisi* vastaan suojalasit tai muovit, jos taas muoviteollisuus olisi asiasta kiinnostunut. (*Tekniikan Maailma* 14/1977)
- (21) Kun tässä minunkin käyttämässäni parturissa on töissä kahdeksan ihmistä, niin *mahtaneisiko* olla aivan mahdotonta panna niistä vaikka puolet palvelemaan näitä ”ajattomia” asiakkaita. (*Tekniikan Maailma* 17/1981)

Niin keinotekoisiksi kuin varhaisimmat eventiivit voidaankin leimata, monet *Tekniikan Maailman* lukijat ovat tällaisten lauseiden vaikutuksesta voineet itsekin huomaamattaan päätyä eventiivin satunnaisiksi käyttäjiksi. Joka tapauksessa on erittäin todennäköistä, että valtaosa eventiivin nykykäyttäjistä – joita esimerkiksi verkkokeskustelufoorumeilta löytyy sadoittain – on täydellisen tietämättömiä siitä, että heidän käyttämänsä muodot on asiantuntijoiden keskuudessa torjuttu jo viimeistä edellisellä vuosisadalla siitä syystä, että niitä ei heidän käsityksensä mukaan alkuaan ole esiintynyt muualla kuin parissa *Kalevalan* säkeessä, jossa ne niin ikään ovat keinotekoisia ja suoranaiseen väärinymmärrykseen perustuvia. (Olivat keinotekoisia tai eivät, esimerkit (4–5) osoittavat eventiiveja käytetyn jo ennen Lönnrotin *Uutta Kalevalaa*.)

Yllä esittämäni havainnot riittänevät todistamaan, että eventiivi-muodot ovat pikkuruinen mutta todellinen osa myös 1900- ja 2000-luvun nykysuomea huolimatta siitä, kuinka keinotekoiseksi sen alkuperä katsotaan. Pioneeriluonteisesti esittämäni esimerkkini koostuvat yksittäisistä poimintoista eivätkä pyri kielen käytön järjestelmälliseen kuvaukseen, joka äärimmilleen vietynä olisi varsin työlästä: lukemattomat tekstit sisältävät myös lyöntivirheiltä näyttäviä muotoja, jotka saavat esimerkiksi modusten rajat hämärtymään; lausekontekstitkaan eivät aina kerro, ovatko esimerkiksi muotojen *meneisi*, *pääseisi* ja *väheneisi* kirjoittajat tavoitelleet konditionaali- vai eventiivimuotoja. Eventiivimuotojen löytämistä vaikeuttaa myös

homonymia, sillä esimerkiksi lauseessa (15) nähty *jouduttaneisiin* (*tinkimään*) on myös *jouduttaa*-verbin partisiippimuoto. Vastaavia monitulkintaisia muotoja ovat mm. *herättäneisiin*, *koskettaneisiin*, *puhuttaneisiin* ja *saavuttaneisiin*, mikä suurissa sähköisissä aineistoissa saa sinänsä helposti löydettävien mutta aina yksittäistä arviointia vaativien esiintymien määrät nousemaan tuhansiin.

4. Pohdintaa ja yhteenveto

Yllä olen pyrkinyt esittämään aiempaa yksityiskohtaisemman ja kattavamman kuvan suomen kielen ns. eventiiivistä ja sitä koskevasta tieteellisestä keskustelusta. Vaikka eventiiivin näkyvimmistä varhaisista suosijoista useimmat olivat myös karjalan ja vepsän tutkijoita, ja suomen eventiiivin synnyn yksityiskohdat jäävät yhä hieman hämäräksi, fennistien 1890-luvulla tekemä päätös eventiiivin ja sen keinotekoisien alkuperän unohtamiseksi on käytännössä rajoittunut siihen, mihin se alkuaan oikeastaan tarkoitettiin: yleiskielen preskriptiiviseen kielioppiin ja sitä koskeviin kuvauksiin. Eventiiivin todellinen elämä ei kuitenkaan ole koskaan päättynyt, vaan sen käyttäjien määrä ja ainakin absoluuttinen käyttö – niin kuin suomen kielen käyttäjien määrä ja kielen käyttö muutenkin – on pikemminkin jatkuvasti kasvanut.

Eventiiivin olemassaolon perimmäisiin syihin palaan potentiaaliolemukseen laajemmin keskittyvässä tutkimuksessani (Ylikoski 2024), jossa esitän monien marginaalisempien – pääosin ei-finiittisten – potentiaaliolemuksen sisältävien verbimuotojen selittyvän luontevahkosti myös siten, että *ne*-ainesta ei niinkään pidettäisi yksiselitteisenä modustunnuksena vaan vaihtoehtoisesti pikemminkin sananjohtoon kuuluvana johdinaineksena, johon erilaiset taivutuspäätteet voivat liittyä. Eventiiivin osalta tämä tarkoittaisi sitä, että esimerkiksi *johtuneisi*-muotoa ei tulkittaisikaan kielen viidenneksi modukseksi vaan kenties pikemminkin *johtune*-vartaloisen verbijohdoksen konditionaalimuodoksi. Saman johdosvartalon taivutusmuotoja olisivat tällöin myös mm. partisiippi *johtuneva* ja referatiivimuoto *johtunevan*. Voikin ounastella, että tällaiset jo yli sadan vuoden ajan kirjoitetussa kielessä huomaamattomasti esiintyneet ja lisääntyneet muodot ovat vahvistaneet myös normitetusta kielestä torjutun eventiiivin elinvoimaa, kun *ne*-elementti on laajemminkin saanut johtimenomaista käyttöä.

Eventiiiviä tutkittaessa on yhä hedelmällistä verrata suomea siihen, mitä tutkijat vepsästä sanovat. Grünthalin (2015: 143) mukaan vepsän potentiaali on niin epäproduktiivinen, että sen tunnus *ne*- ei olennaisesti eroa verbinjohtimista. Vaikka suomen potentiaalia ei ainakaan yleiskielessä voi pitää epäproduktiivisena, tämä näkemys sinänsä sopii myös suomen eventiiivin ymmärtämiseen. Semantiikan näkökulmasta potentiaali ja konditionaali

eivät edusta sellaista normaalille taivutusmorfologialle ominaista kategoriaa, jonka jäsenet esiintyvät luonnollisessa täydennysjakauksessa: suomen verbi-muodot eivät voi systemaattisesti olla esimerkiksi sekä 1. että 2. persoonan tai sekä presensin että menneen ajan muotoja, mutta eventiiiviksi kutsutun ”potentiaali-konditionaalin” merkitys koostuu niin eri tasoille kuuluvista episteemisyyden lajeista – karkeasti sanottuna ”konditionaalisuus” mahdollisena asiain-tilana suhteessa johonkin kuviteltuun tilanteeseen ja ”potentiaalisuus” yksiselitteisempänä episteemisenä mahdollisuutena – että nämä on mahdollista yhdistää samoihin predikaatteihin. Jaksossa 2 siteeratun Ahlmanin sanoin eventiiivillä siis ”kieltämättä on siinä se etu, että sen suomalainen korwa heti ymmärtää”. Eventiiivin merkitystä onkin nähtävästi pidetty niin läpinäkyvänä ja yksiselitteisenä, että näiden muotojen olemassaolon mainitsevista lähteistä käytännössä yksikään ei pyri erikseen selittämään eventiiivin semanttista olemusta. Potentiaalinen ja konditionaalinen merkitystehtävät ovat toki niin moninaiset, että myös eventiiivin semantiikkaa on tulevaisuudessa tutkittava tarkemmin.

Näennäisesti yhteen kuulumattomia taivutuskategorioita yhdistelevänä ilmiönä eventiiiviä voi verrata myös taannoin tarkastelemini *tehtäessään*-tyyppisiin verbimuotoihin. Vaikka passiiviseen *tehtäessä*-muotoon ei perinteisen käsityksen mukaan voi liittää possessiivisuffikseja, todellisuudessa näin tehdään. Lausetyypillä *Kalliolämpövarasto oli perustettaessaan Euroopan suurin* onkin ollut suhteellisen selvärajaista ja tarkoituksenmukaista käyttöä jo ainakin 1800-luvulta lähtien (Ylikoski 2022a). Tällaisten muotojen harvinaisuus ja kuvaamatta jääminen ei tarkoita, etteivätkö nekin olisi luonnollisehko osa suomen kielioppia. *Tehtäessään*-muotoja ja eventiiiviä yhdistää sekin, että molemmat voivat vaikuttaa eräänlaisilta hyperkorrekteilta laajentumilta puhekielessä harvinaisista ja pikemminkin kirjallisiin rekistereihin kuuluvista muodoista – *tehtäessä*-muodosta ja potentiaalista – ja molempia esiintyy myös kirjoittamisen ammattilaisten huolitelluissa teksteissä. Näiden luultavasti enimmäkseen kirjoitetussa kielessä esiintyvien muotokategorioiden olemassaolo ja kuvaus ovat siis ikään kuin jääneet yhtäältä normitetun yleiskielen (preskriptiivisen) ja toisaalta normittamattoman puhutun kielen (deskriptiivisen) kuvauksen katvealueelle.

Eventiiivin syvin alkuperä jää yhä hieman epäselväksi. Vaikka sen varsinaiseksi keksijäksi on itse ilmoittautunut vain Volmari Kilpinen, Nurmi (1999) pitää häntä sittenkin pikemminkin Lönnrotin toiveesta eventiiiviä suosineena avustajana. Lönnrotin ja Europaeuksen varhaisten kirjoitusten valossa tähän onkin helppo yhtyä, joskin ihmeteltäväksi jää, onko Kilpinen vahingossa tai tahallaan halunnut tehdä itsestään tämän muodon keksijän. Syksyllä 1890 oman versionsa esittäessään Kilpinen oli jo 80-vuotias, ja Lönnrot ja Europaeus olivat kuolleet jo kuusi vuotta aiemmin sekä Ahlqvist edellisenä

syksynä, joten tarinan taustat jäänevät arvoitukseksi. Joka tapauksessa eventiivin varhaisimpiin käyttäjiin kuuluivat ainakin Europaeus, Kilpinen ja Lönnrot, ja kukin heistä on omilla tahoillaan vaikuttanut siihen, että eventiiviä käytettiin ja yhä käytetään.

Kirjoitukseni lopuksi palaan vielä kerran eventiivin niin sanottuihin vepsäläisiin juuriin. Kuten Grünthal (2015: 22) huomauttaa, vepsää on jo Europaeuksesta lähtien luonnehdittu itämerensuomen sanskritiksi, jonka suomalaisille luoma arkaistisuuden tuntu on tehnyt siitä kiehtovan avainkielen suomen kielen varhaisvaiheita rekonstruoitaessa. Kaikesta päätellen vepsässä ei kuitenkaan Lönnrotin kyseenalaisten väitteiden jälkeen ole havaittu mitään suomen eventiiviä suoranaisesti muistuttavaa (Riho Grünthal, henkilökohdainen tiedonanto 15.6.2022). Silti on syytä torjua Krohnin (1896: 162; 1919: 101) tulkinta, että Lönnrotin yritys suomalaistaa vepsän ”eventiivi” johtuisi täydellisestä väärinymmärryksestä, Lönnrotin kyvyttömyydestä tunnistaa vepsästä esittämänsä ”maksneisin”-muoto konditionaalin perfektimuodoksi *maksnuisin* (*maksnuiz̄in*). Lönnrotin (1843) varhaisesta kirjeestä Sjögrenille käy nimittäin aivan selväksi, että Lönnrot tunnisti konditionaalin perfektin ja erotti sen myöhemmin eventiiviksi kutsumastaan ilmiöstä:

Särskilta (i Finskan ej förekommande) tempora (eller modi) hörde jag sådana som t. ex. maksneisin bildadt af præsens Coniunctivi maksnen, och betyd. kanske jag skulle betala; hvarjemte vårt vanliga maksaisin också förekom. Likaså för vårt: olisin maksanut sade Tschuderna: minä maksnuisin som böjdes såsom vanligt, -sin, -sit, š, -simai, -sitei, -siba. Coniunctivus har således åtminstone följande tempora: maksnen, maksaisin, maksneisin, maksnuisin, och Indicativus tyckes äfven skilja emellan imperf. maksoin ock perfectum maksnu.

Kuten Krohn (1919: 101) huomauttaa, vepsään aidosti kuuluvilla konditionaalien perfektimuodoilla, kuten *maksnuiz̄in*, on melko läheisiä vastineita suomen murteissa (esim. *tarvinnois*), mutta vepsän ja suomen muodot ovat syntyneet eri tavoin ja toisistaan riippumatta (ks. Nurmi 1997). Vepsän uusien muotojen taustalla ovat perfektin partisiippi ja siihen liittynyt konditionaalinen tunnus, suomen muotojen taustalla sen sijaan vastaava partisiippi ja siihen liittynyt apuverbi kokonaisuudessaan (*tarvinnois* < *tarvinnut ois*).

Puhuttaessa vepsän vaikutuksesta lähisukukieliin, niiden rekonstruointiin ja tietoiseen kehittämiseen huomion ansaitsee myös se tunnettu seikka, että viroon edellä mainitut vepsän konditionaalien perfektimuodot sen sijaan on lainattu harvinaisen onnistuneesti. *Olnuksin*-, *maksnuksin*-tyyppiset muodot toi vepsästä viroon Oskar Loorits (1922; ks. myös esim. Grünthal

2015: 142; 2023: 451), ja kyseessä onkin sekä muodon että merkityksen puolesta varsin tarkka vepsän muodon vastine; konditionaalin tunnus *-ks(i)-* toki on toinen kuin pohjoisessa itämerensuomessa. Sadan vuoden aikana tämä ilmaisu tyyppi on vakiintunut osaksi viron nykykieltä siinä määrin, että noin promille vironkielisten tekstien saneista on juuri tällaisia muotoja. Samaan aikaan suomen vastaavat muodot näyttävät aidosti hiipuneen, vaikka etenkin 1900-luvun näkyvin vepsän, viron ja koko itämerensuomen asiantuntija Lauri Kettunen viljeli niitä kirjakielessäkin vielä muutama vuosikymmen sitten (esim. Kettunen 1961: 255; ks. myös esim. Penttilä 1963: 234 ja Heinonen 2002).

Sanaston kehityksestä tiedetään varsin hyvin, kuinka arvaamattomin tavoin yksittäiset sanat voivat kielissä syntyä, muuttua, levitä ja vakiintua. Ei ole kovin yllättävää tai edes kielipuristien mielestä paheksuttavaa ja väärin, että suomen kielessä on esimerkiksi historiallisesti epäaito verbi *tunnistaa* 'tuntea ennen tunnettu', joka niin ikään vaikuttaa juuri Lönnrotin vepsästä (*tundištada*) tuomalta tuliaiselta (Setälä 1921: 134; Häkkinen 2020 s.v.). Taitusmorfologiaa on kuitenkin tapana pitää paljon maltillisempänä kielen osa-alueena, mutta esimerkiksi viron kielen uudistus vepsästä lainattuine verbimuotoineen tai suomen mallin mukaan viljeltyine nominimuotoineen (esim. essiivi ja superlatiivi) osoittaa myös morfologian muuttuvan radikaalistikin, kun tätä tarpeeksi yritetään. Suomen eventiivi ei ole samantasoinen menestystarina, mutta sen ilmeisen keinotekoinen ja yhä hieman hämäräksi jäävä syntyperä sekä myöhemmät elämänvaiheet näyttävät osoittavan, että lähisukukieliä tutkimalla ja kansalliseepoksia laatimalla on mahdollista luoda ja tuoda kieleen – tahallaan tai tahtomattaan – myös sellaisia kieliopillisia kategorioita, joista alkuperäisessä mallinantajakielessä ei ole jälkiäkään.

Vuosisata Looritsin (1922) jälkeen viron synteettisillä konditionaalien perfektimuodoilla on käyttäjiä yli sata kertaa enemmän kuin vepsän vastaavilla muodoilla omilla puhuma-alueillaan. Vielä yllättävämpi on Lönnrotin ja hänen vepsäläisretkiensä vaikutus suomen kieleen, jonka eventiivin käyttö on omana aikanamme äärettömän paljon runsaampaa kuin mitä se koskaan on vepsässä ollut. Koska tässä kuvattua nykytilannetta ja siihen johtaneita kehityskulkuja eivät varmasti arvanneet sen enempää Lönnrot vepsää ensi kerrat ihmetellessään (1842; 1843) ja suomen eventiiviä markkinoidessaan (1847; 1849), Ahlqvist luennoillaan eventiivin tulevaisuudennäkymiä valitellessaan kuin Kotikielen Seura tällaiset innovaatiot torjuessaan (1890), eventiivin tulevaisuudesta on uskaliaasta esittää muuta kuin toteamus, että muodon historia ja nykypäivä eivät osoita merkkejä sen kuihtumisesta. Tähänastisen historiankirjoituksen mukaan suomen eventiivi ei elänyt oikeastaan edes puolta vuosisataa, mutta todellisuudessa sen ikä näyttää lähentelevän pian jo kahta vuosisataa.

Lähteet

- Anhava, Jaakko. 2003. Lieneisikö mahdollista? *Kielikello* 1/2003. 40.
<<https://www.kielikello.fi/-/lieneisiko-mahdollista->>
- Europaeus, D. E. D. 1847. [Kirje Elias Lönnrotille joulukuussa 1847]. Teoksessa Niemi, A. R. (toim.), D. E. D. Europaeuksen kirjeitä ja matkakertomuksia. *Suomi* IV: 3. 81–83.
- Forsberg, Hannele. 1998. *Suomen murteiden potentiaali: Muoto ja merkitys* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 720). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Väitöskirja.)
- Forsman Svensson, Pirkko. 1996. 1600-luvun proosan ja runokielen potentiaaleja. *Virittäjä* 100. 204–218.
<<https://journal.fi/virittaja/article/view/38865>>
- Grünthal, Riho. 2015. *Vepsän kielioppi* (Apuneuvoja suomalais-ugrilaisen kielten opintoja varten XVII). Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
<<https://www.sgr.fi/apuneuvoja/apuneuvoja17.pdf>>
- Grünthal, Riho. 2023. The Finnic languages. Teoksessa Abondolo, Daniel & Valijärvi, Riitta-Liisa (toim.), *The Uralic languages*. Abingdon – New York: Routledge. 433–480.
- Heinonen, Tarja. 2002. ”Harvoin esiintyvä verbimuoto”, mahdollinen vai mahdoton? Vastaus. *Kielikello* 4/2002. 38. <<https://www.kielikello.fi/-/harvoin-esiintyeva-verbimuoto-mahdollinen-vai-mahdoton->>
- Heinonen, Tarja. 2003. Kommentti. *Kielikello* 1/2003. 40.
<<https://www.kielikello.fi/-/kommentti>>
- Häkkinen, Kaisa. 1994. *Agricolasta nykykieleen: Suomen kirjakielen historia*. Helsinki: WSOY.
- Häkkinen, Kaisa. 2020. *MOT Nykysuomen etymologinen sanakirja*. MOT Kielipalvelu. <<https://www.sanakirja.fi/>>. (Luettu 29.11.2023.)
- Hämäläinen, Konstantin. 1883. *Suomenkielen muoto-oppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ISK = Hakulinen, Auli & Vilkuna, Maria & Korhonen, Riitta & Koivisto, Vesa & Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja. 2004. *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kettunen, Lauri. 1961. Eräälle oikeakielisyyden valvojalle. *Virittäjä* 65. 254–255.
- Kolehmainen, Taru. 2004. Olli kielenhuoltajana. *Kielikello* 3/2004. 13–17.
<<https://kielikello.fi/olli-kielenhuoltajana/>>
- Krohn, Kaarle. 1896. Kalevalan esityöt. *Valvoja* 16. 157–179.
- Krohn, Kaarle. 1919. Nuorikko ja pihlajanmarjat Kalevalassa. *Virittäjä* 23. 97–101.
- Liakka, Niilo. 1940. Muistelo Aug. Ahlqvistin viime vuosilta. *Virittäjä* 44. 366–376.
- Loorits, Oskar. 1922. Tingiva ja kaudse kõneviisi minevik. *Eesti Keel* 1922. 170–173.
- Lönnrot, Elias. 1842. Lönnrot Anders Johan Sjögrenille vuonna 1842. Elias Lönnrotin kirjeenvaihto -verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
<<http://lonnrot.finlit.fi/omeka/items/show/1808>> (Luettu 30.6.2023.)

- Lönnrot, Elias. 1843. Lönnrot Anders Johan Sjögrenille 7.1.1843. Elias Lönnrotin kirjeenvaihto -verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <<http://lonnrot.finlit.fi/omeka/items/show/1811>> (Luettu 30.6.2023.)
- Lönnrot, Elias. 1847. *Ruotsin, suomen ja saksan tulkki*. Helsingfors: A. E. Öhman.
- Lönnrot, Elias. 1853. *Om det nord-tschudiska språket*. Helsingfors: J. C. Frenckell.
- Lönnrot, Elias. 1854. *Ueber den Enare-lappischen dialekt*. Helsingfors: Societas scientiarum Fennicæ.
- Maamies, Sari. 2016. Ottanette huomioon potentiaalain. *Kielikello* 4/2016. 28–30. <<https://www.kielikello.fi/-/ottanette-huomioon-potentiaalain>>
- Nurmi, Jarkko. 1997. *Konditionaalain erikoiskehittymät itämerensuomalaisissa kielissä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. (Pro gradu -tutkielma.)
- Nurmi, Jarkko. 1999. ”Modus eventivus”: Murteidemme rareiteetista kirjasuomen kurioositeetiksi. Teoksessa Pekkola, Seppo (toim.), *Sadanmiehet: Aarni Penttilän ja Ahti Rytkösen juhlakirja*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 198–211.
- Paunonen, Heikki. 1976. Kotikielen Seura 1876–1976. *Virittäjä* 80. 310–432.
- Penttilä, Aarni. 1963. *Suomen kielioppi*. Helsinki: WSOY.
- Setälä, E. N. 1883. *Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Setälä, E. N. 1886. Zur Geschichte der Tempus- und Modusstambildung in den finnisch-ugrischen Sprachen. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 2.
- Setälä, E. N. 1911. W. Kilpinen suomen kielen uudistajana. *Suomalaisen Tiedekatemian Esitelmät ja Pöytäkirjat* 1911: II. 6–33.
- Setälä, E. N. 1921. *Kielentutkimus ja oikeakielisyys*. Helsinki: Otava.
- SKS KIA = SKS:n arkisto, kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelma. August Ahlqvistin arkisto. 1843–1995. 14298 d. 4. Finsk Grammatik. Pro-nomen. Verbum.
- VKS = *Vanhan kirjasuomen sanakirja*. 2014– [1985]. (*a-poisotto*.) (Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 38.) URN:NBN:fi:kotus-201435. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 25.11.2022. <<https://kaino.kotus.fi/vks/>> (Luettu 30.6.2023.)
- Ylikoski, Jussi. 2022a. Legenda jo lausuttaessaan: havaintoja tehtäessään-tyyppisistä verbimuodoista. *AFinLA-teema* 14. 175–194.
- Ylikoski, Jussi. 2022b. Pienempäntä isommaks kohotessais: *nkAA*-komitatiivista, *ntA*-eksessiivistä ja sijan kriteereistä. Teoksessa Kaheinen, Kaisla & Leisiö, Larisa & Erkkilä, Riku & Qiu, Toivo E. H. (toim.), *Hämeenmaalta Jamalille: Kirja Tapani Salmiselle* 07.04.2022. Helsinki: University of Helsinki. 349–360.
- Ylikoski, Jussi. 2024 (tulossa). Suomen kielen potentiaali – ei sittenkään modus? *Virittäjä* 128.